

Tadeusz PALMOWSKI*

Konrad KONDRATOWICZ**

Wybrane problemy gospodarczej współpracy transgranicznej z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej

Obwód Kaliningradzki to rosyjska eksklawa położona nad Bałtykiem. Mimo pozornie marginalnego charakteru tego skrawka nadbałtyckiej ziemi problem jego przyszłości jest dyskutowany w wielu środowiskach politycznych i naukowych, zarówno w Rosji, jak i na szerszej płaszczyźnie międzynarodowej (Unia Europejska) oraz regionalnej (kraje Europy Bałtyckiej). W interesie bezpieczeństwa krajów bałtyckich, w tym i Polski, leży, by region Morza Bałtyckiego był obszarem stabilności, zaufania i wzajemnie korzystnej wielopłaszczyznowej współpracy międzynarodowej. W tym kontekście niezwykle istotna rola przypada Obwodowi Kaliningradzkiemu Federacji Rosyjskiej i jego relacjom z państwami UE, w szczególności z jego najbliższymi sąsiadami, czyli Polską i Litwą.

Królewiec (Konigsberg) po raz pierwszy znalazł się w rękach Rosji w połowie XVIII wieku podczas wojny siedmioletniej (1756-1763). Drugi raz w 1945 r. Królewiec wraz z arbitralnie określonym zapleczem został przejęty przez ZSRR bez sankcji prawnej (brak traktatu pokojowego z Niemcami). Na konferencji w Poczdamie po klęsce Niemiec strony zwycięskie zgodziły się oddać Królewiec pod zarząd Związku Radzieckiego - do czasu podpisania formalnego porozumienia międzynarodowego, w którym zostanie ostatecznie określony status tego obszaru. W związku z zimną wojną międzynarodową umowa z Niemcami podpisana została dopiero w roku 1990, kiedy to Niemcy zrzekły się pretensji do tego terytorium. Mimo to zwierzchnictwo Niemiec nie zostało formalnie przekazane żadnemu innemu państwu.¹

Po wysiedleniu Niemców Obwód Kaliningradzki aż do roku 1991 pozostawał zamknięty dla cudzoziemców, był całkowicie odizolowany od Zachodu. Połączenia lotnicze prowadziły wyłącznie w kierunku wschodnim, do portu zawijały tylko statki radzieckie, a wiele międzynarodowych szlaków kolejowych i drogowych urywało się na granicy z Polską. Sytuacja taka uwarunkowana była strategicznym

*dr hab. Tadeusz PALMOWSKI, prof. UG - Uniwersytet Gdański

** mgr Konrad KONDRATOWICZ - Uniwersytet Gdański

¹ M. Pacuk, T. Palmowski, *The Development of Kaliningrad in the Light of Baltic Co-operation*, „The NEBI Yearbook 1998”.

znaczeniem obwodu jako miejsca stacjonowania floty bałtyckiej ZSRR oraz sił lądowych i powietrznych należących do tzw. „drugiego rzutu”.

Do końca lat 80. Obwód Kaliningradzki, stanowiąc najbardziej na zachód wysuniętą i silnie zmilitaryzowaną część RFSRR, oddzieloną od niej terytoriami republik wchodzących w skład jednego państwa federacyjnego, pozostawał tematem tabu, jak gdyby „nie istniał” na mapie politycznej. Sytuacja tego obszaru zaczęła się gwałtownie zmieniać na przełomie lat 80. i 90. Rozpad ZSRR sprawił, że region, który przez dziesięciolecia był zamkniętą bazą wojskową, ponownie znalazł się w centrum dyskusji politycznych. Po odzyskaniu niepodległości przez Litwę obwód został oddzielony od Rosji najpierw jednym, a następnie kilkoma państwami (Łotwa i Białoruś). Ostateczne wydzielenie obwodu ukształtowało się 8 grudnia 1991 r., gdy przestał istnieć ZSRR.

Z gospodarczego punktu widzenia Kaliningrad był i jest bardzo ważny dla Rosji, gdyż dostarczał do lat 90. około 10% produkcji rybnej, 6% celulozy, 4% papieru (4 kombinaty celulozowo-papiernicze), 100% bursztynu (ok. 500 ton rocznie). Wydobywa się tu ponad milion ton niskosiarkowej ropy naftowej rocznie. Znaczenie gospodarcze posiadają także pokaźne zasoby soli kamiennej, torfu i wód mineralnych.

Do niedawna dla 10% mieszkańców obwodu podstawowym źródłem utrzymania była praca związana z morzem, istniała baza dalekomorskiej floty rybackiej, licząca 600 jednostek. Ponieważ orientacja tego regionu koncentrowała się głównie na zagadnieniach militarno-strategicznych, zlokalizowano tu szereg zakładów przemysłu zbrojeniowego. Brak zamówień wojskowych w ostatnich latach spowodował ogromne trudności w utrzymaniu tych gałęzi przemysłu. Tylko niektórym zakładom udało się przestawić produkcję na cywilną.

Obwód posiada stosunkowo dobrze rozwinięty kompleks transportowy z jedynym niezamarzającym portem bałtyckim, powiązany bezpośrednio liniami żegludowymi z portami Rosji i innymi portami krajów nadbałtyckich.

Najważniejszym miastem obwodu jest Kaliningrad, w którym koncentruje się 46% ludności i 60% potencjału przemysłowego. Nad morzem w Swietłogorsku, Zielenogradsku, Jantarnym i Pioniersku rozwinęło się zaplecze turystyczno-sanatoryjne.

Pozycja Kaliningradu jest unikatowa pod względem historycznym, ekonomicznym i geopolitycznym. Tę dawną część Prus Wschodnich, należącą do Rosji, dzieli odległość 600 km od tego kraju. Stąd do Warszawy i Berlina jest znacznie bliżej niż do Moskwy. Z drugiej strony obwód położony jest stosunkowo niedaleko od wysoko rozwiniętych regionów Europy Zachodniej. Region posiadał w 1992 r. status wolnej strefy ekonomicznej, a od 1996 r. specjalnej strefy ekonomicznej.

Obecne przemiany zachodzące nad Pregołą napawają sporą nadzieją, w mniejszym stopniu niepokojem. Współczesny, należący do Rosji, Kaliningrad znajduje się w stanie ciągłych przemian prawie we wszystkich dziedzinach życia. Odcięty

przez dziesięciolecia od świata obecnie energicznie nadrabia dotychczasowe zaniedbania gospodarcze i kulturalne. Próba odcięcia miasta od jego przeszłości zakończyła się niepowodzeniem. Na naszych oczach powraca ono do swoich korzeni, chociaż o odmiennym rodowodzie państwowym i etnicznym.²

Po roku 1990 rozpoczął się proces restytucji historycznych związków, nowych więzi gospodarczych i kulturalnych zachodzących wokół Bałtyku. Procesy współpracy i integracji przenikają tu wiele dziedzin życia społecznego, gospodarczego i politycznego, przybierając różne formy od instytucjonalnych, rządowych dwu- i wielostronnych, do pozarządowych, między jednostkami różnych szczebli i grupami środowiskowymi. W Europie Bałtyckiej rozwija się integracja oparta na sieci powiązań, przekraczających granice polityczne i instytucjonalne. Intensywny rozwój kontaktów transgranicznych zainicjował przełamywanie wzajemnych barier i uprzedzeń, tworzą się formalne i nieformalne kontakty międzyludzkie, zwłaszcza pomiędzy społecznościami lokalnymi. Jedną z form tej współpracy są kontakty naukowe nawiązane pomiędzy Uniwersytetem Gdańskim i Rosyjskim Państwowym Uniwersytetem im. Immanuela Kanta w Kaliningradzie³.

Rozwój współpracy gospodarczej sąsiadujących regionów zainicjowały także umowy o charakterze regionalnym i lokalnym, jakie z Obwodem Kaliningradzkim zawarły polskie województwa, miasta i gminy.

Istotnym impulsem do rozwoju kontaktów gospodarczych stał się fakt „otwarcia” Obwodu Kaliningradzkiego - z zamkniętej strefy zmilitaryzowanej w wolną, a następnie specjalną strefę ekonomiczną. Rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 r. wpłynęło także na specyfikę i unikatowe geostrategiczne położenie Obwodu Kaliningradzkiego, stanowiącego część Federacji Rosyjskiej, położonej wewnątrz Zjednoczonej Europy.

Proces ten rozpoczął się w 1996 r., gdy Obwód Kaliningradzki zaczął funkcjonować jako wolna strefa ekonomiczna. Tym sposobem przedsiębiorcy, w tym duże korporacje, uzyskali dostęp do niespełna milionowego Obwodu Kaliningradzkiego, a przez niego „teoretycznie” do całego rynku rosyjskiego. Od tego czasu zaczęto określać obwód jako „bramę do Rosji”.

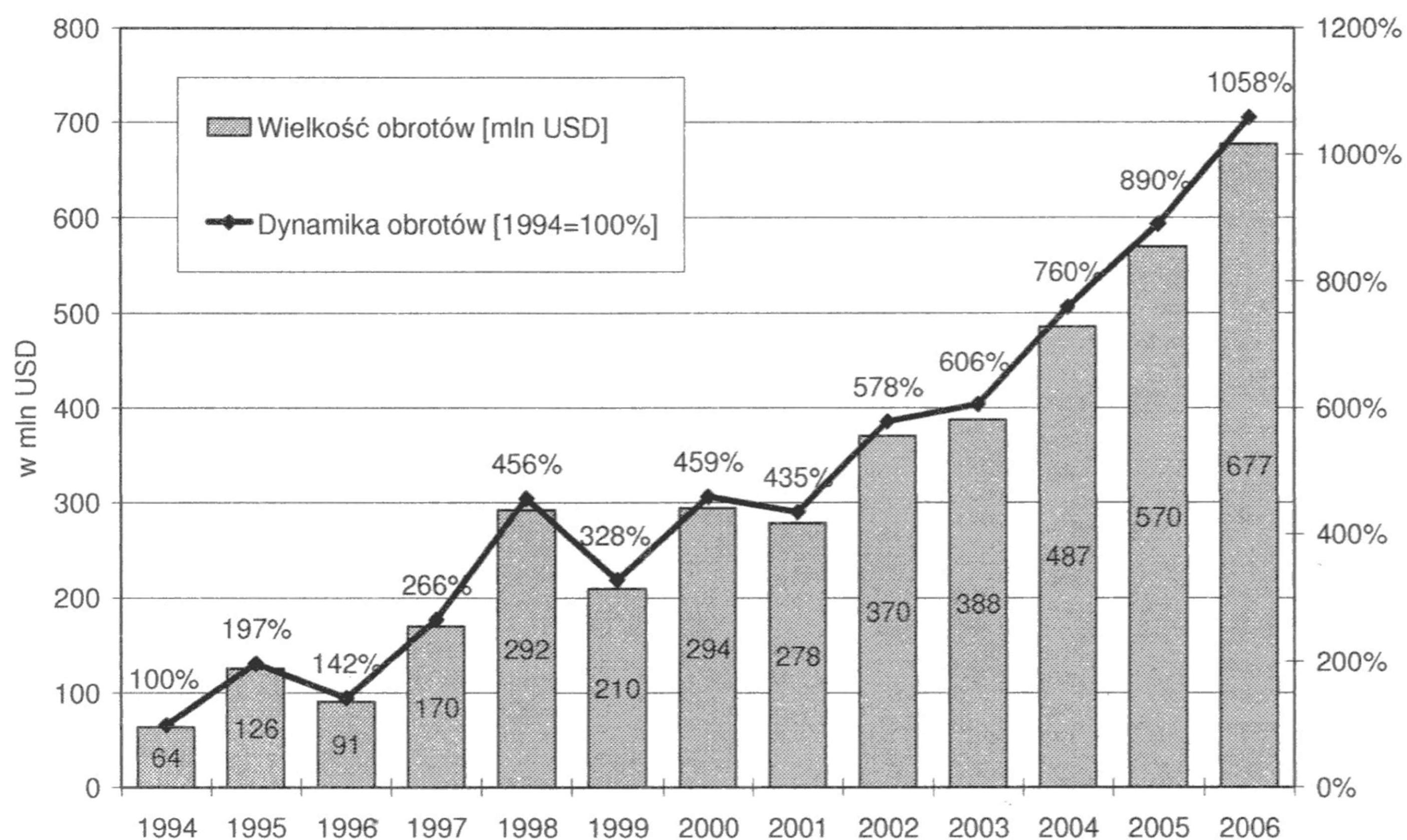
Wydział Ekonomiczny Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie reprezentuje polskie interesy gospodarcze w obwodzie, pomaga w nawiązywaniu kontaktów handlowych, prowadzi działalność doradczą i informacyjną w sferze regulacji formalnoprawnych, finansowych czy podatkowych, pomaga w tłumaczeniach, prowadzi bazę danych ofert polskich i rosyjskich oraz oficjalną statystykę ekonomiczną.

² J. Jasiński, *Historia Królewca*, Książnica Polska, Olsztyn 1994.

³ Wcześniej uniwersytet ten nosił nazwę „Państwowy Uniwersytet w Kaliningradzie”.

Współpracę gospodarczą Polski z Obwodem Kaliningradzkim najlepiej obrazują dane statystyczne dotyczące wymiany handlowej i inwestycji. Dynamika obrotów handlowych obwodu z Polską świadczy o rozwoju współpracy gospodarczej (rys. 1). Ponad dziesięciokrotny i systematyczny wzrost wielkości obrotów towarowych w latach 1994-2006 potwierdza pomyślny i konsekwentny rozwój kontaktów handlowych z obwodem oraz rangę Polski jako ważnego partnera gospodarczego.

Rys. 1. **Wielkość i dynamika obrotów handlowych między Polską a Obwodem Kaliningradzkim w latach 1994-2006**

Źródło: opracowanie własne na podst. danych Wydziału Ekonomicznego Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Polska jest trzecim najważniejszym dostawcą towarów do Obwodu Kaliningradzkiego po Niemczech i Chinach (tab. 1). Specyficzne położenie obwodu sprawia, że około 70% towarów na rynku pochodzi z importu. W przypadku wymiany z Polską obrazuje to wyraźnie bilans handlowy (tab. 2). Polskie przedsiębiorstwa zaopatrują eksklawę Rosji głównie w żywność (do 26% wartości importu z Polski - oficjalne dane szacunkowe) oraz chemię gospodarczą (17%). Do głównych grup towarów importowanych z Polski do obwodu należą ponadto: wyroby przemysłu maszynowego (55,3%), inne produkty przemysłu chemicznego: tworzywa sztuczne i pochodne, odzież, obuwie, papier, materiały budowlane oraz meble. Polska jest liderem w eksporcie mrożonych warzyw i owoców do całej

Rosji. Do najczęściej wysyłanego asortymentu należą mieszanki warzywne, warzywa suszone, mrożone truskawki, a także świeże jabłka, wiśnie i śliwki.

Tabela 1.

Główni partnerzy handlowi Obwodu Kaliningradzkiego w 2006 r.

Kraj	Wartość eksportu w mln USD	Udział w eksporcie w %	Kraj	Wartość importu w mln USD	Udział w imporcie w %
Łotwa	461,8	18,6	Niemcy	865,6	16,4
Holandia	461,7	18,6	Chiny	713,2	13,6
Malta	192,2	7,7	Polska	588,7	11,2
Niemcy	161,2	6,5	Korea	334,0	6,3
Belgia	148,3	6,0	Litwa	309,6	5,9
Dania	142,3	5,7	USA	228,6	4,3
Finlandia	133,5	5,4	Holandia	172,5	3,3
Szwecja	89,0	3,6	Francja	164,3	3,1

Źródło: materiały Wydziału Ekonomicznego Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Tabela 2.

Wartość obrotów towarowych Obwodu Kaliningradzkiego z Polską w latach 2003-2006

Obroty	2003		2004		2005		2006	
	w mln USD	dynamika: 2002=100%	w mln USD	dynamika: 2003=100%	w mln USD	dynamika: 2004=100%	w mln USD	dynamika: 2005=100%
OGÓLEM	387,9	105,0	486,6	125,4	569,7	117,1	677,3	118,9
Eksport	44,0	37,2	64,7	147,0	54,9	84,8	88,6	161,4
Import	343,9	137,1	421,9	122,7	514,8	122,0	588,7	114,4

Źródło: materiały Wydziału Ekonomicznego Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Z Obwodu Kaliningradzkiego sprowadza się głównie ropę naftową i produkty ropopochodne, drewno, nawozy, miedź i celulozę⁴.

Polskie towary widoczne są w kaliningradzkich sklepach, podobnie jak komponenty budowlane i wyposażenie nowych obiektów, takie jak: stolarka okienna i drzwiowa, meble, zabudowy wnętrz, armatura sanitarna, urządzenia elektryczne, klimatyzacyjne, wentylacyjne, oświetlenie itp.

Bliskie sąsiedztwo, czas i koszty transportu sprzyjają także innym, głównie lokalnym, firmom z branży spożywczej, a także producentom wyrobów z tworzyw sztucznych z województwa warmińsko-mazurskiego i częściowo z pomorskiego.

⁴ Ministerstwo Gospodarki - www.mg.gov.pl

Firmy te zorientowały część swojej produkcji na rynek obwodu, a dotyczy to głównie branży mleczarskiej, cukierniczej, piekarniczej. Szacuje się, iż około 30% polskich firm działających w Obwodzie Kaliningradzkim pochodzi z Warmii i Mazur. Większość artykułów rolno-spożywczych eksportowanych do obwodu pochodzi z województwa warmińsko-mazurskiego. Ponadto artykuły papiernicze, gospodarstwa domowego, wyposażenie domów i ogrodów są towarami, którym zainteresowane są większe sieci sklepów, w tym rosyjski potentat „Wester”.

Tabela 3.

Wielkość i struktura obrotów Obwodu Kaliningradzkiego z Polską w 2006 r.

Grupa towarowa	Eksport		Import	
	w mln USD	udział w %	w mln USD	udział w %
Artykuły rolno-spożywcze	2,3	2,6	100,8	17,1
Produkty mineralne oraz paliwowo-energetyczne	64,8	73,2	1 U	1,9
w tym produkty paliwowo-energetyczne	64,2	72,5	2,0	0,3
Produkty chemiczne	4,7	5,3	128,3	21,8
Skóry, futra	0,1	0,2	2,2	0,4
Drewno i wyroby	7,3	8,2	65,3	11,1
Tekstylia i obuwie	0,2	0,3	23,3	4,0
Metale i kamienie szlachetne	0,02	0,02	0,01	0,002
Metale i wyroby	2,6	2,9	67,3	11,4
Maszyny i urządzenia	5,8	6,5	82,3	14,0
Inne	0,7	0,8	108,0	18,4
Razem	88,6	100,0	588,7	100,0

Źródło: materiały Wydziału Ekonomicznego Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Oficjalna statystyka nie uwzględnia przygranicznej wymiany handlowej, której wielkość szacowana jest nawet w granicach 30-50% w stosunku do handlu rejestrowanego.⁵ Handel przygraniczny jest popularnym zajęciem wśród mieszkańców po obu stronach granicy. W szczególności dotyczy to bezrobotnych. Badania ankietowe oraz wywiady bezpośrednie z liderami samorządów w przygranicznych gminach ukazały dwa odmienne stanowiska wobec tego zjawiska. Część samorządowców jest przeciwna tego typu działalności z uwagi na jej „wątpliwą legalność”. Natomiast w części województwa warmińsko-mazurskiego handel przygraniczny traktowany jest jako „przejaw zaradności i przedsiębiorczości” wśród osób pozostających bez pracy bądź chcących osiągnąć dodatkowe przychody. Dla wielu mieszkańców, a nawet rodzin, przygraniczny handel bywa jedynym źródłem dochodów, zwłaszcza w gminach z największym poziomem bezrobocia

⁵ K. Falkowski, *Stosunki gospodarcze Polski z Obwodem Kaliningradzkim; stan i perspektywy*, Zakład Badań Gospodarki Państw Bałtyckich, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2004.

w skali kraju. Istniejące różnice cenowe pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a Polską sprawiają, iż najbardziej opłacalny pozostaje handel alkoholem, papierosami i paliwem. Epizodycznie wśród towarów przemycanych przez granicę są narkotyki, a niekiedy broń (zazwyczaj na stronę polską) i samochody - do Rosji.

Niespełna milionowy rynek Obwodu Kaliningradzkiego, z uwagi na zróżnicowany poziom dochodów ludności, można uznać za stosunkowo mało chłonny, ale okazuje się on bardzo ważny dla polskich przedsiębiorstw. Specjalna Strefa Ekonomiczna Obwód Kaliningradzki, jako „brama do Rosji”, stała się miejscem atrakcyjnym do inwestowania. Maksymalnie było tam zarejestrowanych około 600 polskich firm. Większość z nich stanowiły małe podmioty, zaś połowa z nich zwykle zawiesza okresowo działalność po nadarżających się okazjach lepszej koniunktury.⁶ Liczebność polskich przedsiębiorstw jest jednak większa niż firm z Niemiec - największego importera w obwodzie. Wśród największych inwestorów w 2006 r. w obwodzie było dwóch jego bezpośrednich sąsiadów. Inwestycje holenderskie, szwajcarskie czy cypryjskie nie miały bezpośredniego charakteru. Do największych inwestorów portfelowych dołączały w poszczególnych latach takie państwa jak Wyspy Dziewicze, Wyspy Bahama czy Lichtenstein, co wiązało się raczej z procederem prania brudnych pieniędzy przez organizacje przestępcze działające w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw. Największym inwestorem bezpośrednim są firmy litewskie, które skutecznie konkurują na rynkach obwodu z polskimi firmami (tab. 4). Pod względem wartości polskich inwestycji Obwód Kaliningradzki znajduje się na piątym miejscu wśród rosyjskich regionów. Do końca 2006 r. zainwestowano tu łącznie 17,6 mln USD.

Tabela 4.

Najwięksi inwestorzy w Obwodzie Kaliningradzkim w 2006 r.

Kraj pochodzenia	Ogółem	W tym bezpośrednie	
	w mln USD	w mln USD	w %
Holandia	21,4	0,5	2,34
Litwa	17,9	9,9	55,31
Szwajcaria	12,2	-	-
Cypr	9,1	0,6	6,59
Polska	6,9	6,2	89,86

Źródło: opracowanie własne na podst. materiałów Wydziału Ekonomicznego Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie.

Przedstawiciele polskiego konsulatu w Kaliningradzie zachęcają do inwestowania w obwodzie w produkcję leków, kosmetyków, żywności, soków, mrozonek oraz odżywek dla dzieci, rekomendując sukcesy odniesione przez działające

⁶I. Nowochatko, T. Molga, *Kaliningrad będzie „Bałtyckim Hongkongiem”* „Rynki Zagraniczne”, 18 czerwca 2007.

tu już firmy. Pozycja Obwodu Kaliningradzkiego w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej, sporządzanych przez rosyjskie firmy, nie budzi jeszcze wystarczającego zaufania wśród potencjalnych inwestorów. Plasuje ona obwód w grupie 3B1 oznaczającej obniżony potencjał i umiarkowane ryzyko.⁷

Polskie towary są powszechne w Kaliningradzie, wiele polskich marek jest dobrze znanych i rozpoznawalnych od kilku lat. W celu eksportu własnych towarów i w celu otrzymania ulg podatkowych warto w Federacji Rosyjskiej założyć firmę, aby zyskać na bezpieczeństwie finansowym⁸. Przedsiębiorstwa z Polski, które zdecydowały się zainwestować w Federacji Rosyjskiej, na różne sposoby zdobywają jej rynki:

- poprzez budowę fabryk bądź ośrodków dystrybucji, zwykle w okolicach Moskwy lub Sankt Petersburga, i dalszą ekspansję na pozostałe regiony;
- poprzez budowę fabryk w Obwodzie Kaliningradzkim i dalszą wolnocłową dystrybucję na rynek rosyjski;
- poprzez otwieranie przedstawicielstw handlowych w Obwodzie Kaliningradzkim w celu zbadania rynku, a następnie rozwinięcie dalszej działalności dystrybucyjnej, a nawet produkcyjnej w ramach specjalnej strefy ekonomicznej;
- poprzez dokapitalizowanie firm z obwodu i wchodzenie w spółki z mieszanym kapitałem polsko-rosyjskim.

Największymi polskimi firmami a zarazem najbardziej rozpoznawalnymi, działającymi w Obwodzie Kaliningradzkim są:

- *Budimex S.A.* - firma budowlana z siedzibą w Warszawie, wykonawca nowoczesnych wielkich inwestycji budowlanych w Kaliningradzie (biurowce w centrum);
- *Dospel Sp. z o.o.* - firma z siedzibą w Częstochowie, wykonująca i serwisująca urządzenia oraz systemy wentylacyjne i klimatyzacyjne;
- polsko-rosyjska kompania *Chłod System* - wykonująca urządzenia i systemy chłodnicze dla handlu i przemysłu (siedziba w Magnitogorsku w Obwodzie Czelabińskim);
- *Grupa Maspex* z Wadowic - która uruchomiła palarnię kawy w Swietłogorsku, zajmuje się ponadto produkcją i dystrybucją soków i napojów *Tymbark*;
- *Sunset Suits* z Poznania - producent i dystrybutor odzieży męskiej, posiada własne salony firmowe w Kaliningradzie;
- *Polskie Linie Lotnicze LOT S.A.* - funkcjonujące na rynku kaliningradzkim od maja 2002 r., posiadają swoje biuro w Kaliningradzie i jako jedyny lotniczy przewoźnik z Unii Europejskiej utrzymują stałe, codzienne połączenie lotnicze

⁷Federacja Rosyjska. Przewodnik dla przedsiębiorców, Biuro Promocji Inwestycji i Technologii Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego UNIDO, Warszawa 2004.
⁸W. Gadomski, *Rosyjska ruletka*, „Manager Magazyn” - edycja polska, nr 1(1) 2004.

- z Warszawą; *LOT* jest wyłącznym operatorem sojuszu *Star Alliance* obsługującego Kaliningrad, czyniąc Warszawę jedynym europejskim portem przesiadkowym w komunikacji lotniczej Obwodu Kaliningradzkiego w kierunkach krajów Unii Europejskiej czy Ameryki Północnej;
- *Kredyt Bank SA.* - działający w Kaliningradzie również od wielu lat, zapewnia obsługę bankową rodzimym przedsiębiorcom i nie tylko (planuje zamknąć swoje jedyne przedstawicielstwo w Rosji);
  - *MTI - Furninova Polska Sp. z o.o.* w Kętrzynie - będąca polsko-szwedzką spółką produkującą meble tapicerowane (sofy, fotele, pufy i łóżka), posiada swój salon sprzedaży w Kaliningradzie;
  - *Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Warmia”* w Kętrzynie - dystrybuują swoje produkty do Obwodu Kaliningradzkiego;
  - *Apator Metrix S.A.* z Tczewa - lider w produkcji i dystrybucji gazomierzy mechanicznych pracuje nad uruchomieniem montowni tych urządzeń w obwodzie;
  - *Gino Rossi S.A.* ze Słupska - posiadająca ekskluzywny salon obuwia w Kaliningradzie;
  - *LPP S.A.* z Gdańska - firma odzieżowa zajmująca się dystrybucją odzieży pod własnymi markami (*re-kids*, *Henderson*) ze sklepami firmowymi w Kaliningradzie: (2 salony *RESERVED*, 1 salon *CroppTown*).

Ostatnie firmy wywodzą się z województwa warmińsko-mazurskiego i pomorskiego, gdzie znajdują się ich siedziby. Ich działalność ma często charakter globalny, zaś Obwód Kaliningradzki traktowany jest przez nie jako kolejny region Europy, gdzie można sprzedawać, prowadzić opłacalną działalność gospodarczą i rozwijać swoje wpływy na rynkach. Inwestycje kapitałowe i wchodzenie w międzynarodowe przedsięwzięcia polsko-rosyjskie są popularne wśród firm produkcyjnych i usługowych. Do znaczących polskich inwestycji w Obwodzie Kaliningradzkim zalicza się ponadto: przesypownię nawozów sztucznych w porcie Kaliningrad, budowę fabryki krochmalu w Bagrationowsku przez firmę *Polimer-Mosto stal S.A.*, kontrakty na restaurację zabytkowych części miasta i zabytków Kaliningradu, zaangażowanie firm budowlanych w budowę elektrociepłowni TEC-2, terminalu portowego w Bałtyjsku i przetwórnicy artykułów rolno-spożywczych w Swietłogorsku.

Prowadzenie wymiany handlowej bądź inwestowanie w Obwodzie Kaliningradzkim nie odbywa się bezproblemowo. Do najbardziej uciążliwych barier w zdobywaniu rynku obwodu (oraz rynku rosyjskiego) zalicza się:

- mało wiarygodne prawo, mało klarowne przepisy, niejasne procedury różnie interpretowane i przeprowadzane przez urzędników czy funkcjonariuszy państwowych;
- brak ustawy o ochronie inwestycji, znaków towarowych i marek;
- długotrwały i kosztowny proces certyfikacji i standaryzacji produktów - np. 4 000 USD przy rozpoczęciu seryjnej produkcji mebla (pojedynczy model, wzór);

- niekorzystna taryfa celna w przypadku importu z Polski jabłek (0,1-0,2 euro za 1 kg) czy mebli (0,5-1,4 euro za 1 kg), która powoduje, że towary te przestają być konkurencyjne cenowo na rosyjskim rynku;
- niedrożne granice z praktycznie słabo funkcjonującym zielonym pasem, pozwalającym na sprawne przekraczanie granicy w celach biznesowych;
- wysokie koszty uzyskiwania licencji na usługi (np. budowlane);
- długotrwałe oczekiwanie na zezwolenie na pracę, trwające nawet do 4-5 miesięcy - co jest szczególnie uciążliwe dla firm budowlanych realizujących terminowe kontrakty;
- nieprecyzyjna, a raczej dowolna, wycena przez służby celne importowanych półproduktów do dalszego przerobu na terytorium obwodu w celu zmiany kodu celnego (uzyskania świadectwa pochodzenia towaru);
- wysokie opłaty tranzytowe transportu do Rosji oraz skorumpowane białoruskie służby celne.

Wnioski

- Pozycja Kaliningradu jest unikatowa pod względem historycznym, ekonomicznym i geopolitycznym. Tę dawną część Prus Wschodnich należąca do Rosji dzieli odległość 600 km od tego kraju. Stąd do Warszawy i Berlina jest znacznie bliżej niż do Moskwy. Z drugiej strony obwód położony jest stosunkowo niedaleko od wysokorozwiniętych regionów Europy Zachodniej.
- Region posiada status wolnej strefy ekonomicznej, a od 1996 r. specjalnej strefy ekonomicznej. Ustawa o Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Obwodzie Kaliningradzkim z grudnia 2005 r. ma na celu przyspieszenie rozwoju socjalno-gospodarczego tego regionu. Ustawa jest zorientowana na dużych inwestorów, szczególnie kapitału moskiewskiego. W ustawie brakuje odniesienia do małego i średniego biznesu, dla którego wymóg zainwestowania minimum 5 mln euro stanowi poważną barierę.
- Obecne przemiany zachodzące nad Pregołą napawają sporą nadzieją, w mniejszym stopniu niepokojem. Współczesny, należący do Rosji, Kaliningrad znajduje się w stanie ciągłych przemian prawie we wszystkich dziedzinach życia. Odcięty przez dziesięciolecia od świata obecnie energicznie nadrabia dotychczasowe zaniedbania gospodarcze i kulturalne.
- Produkt regionalny brutto na jednego mieszkańca stanowił w 2000 r. 65% poziomu uzyskanego przez kraje bałtyckie i 50% uzyskanego przez Polskę.
- Wszelkie napięcia polityczne na linii Warszawa-Moskwa odbijają się na szczeblu lokalnym. Można zaobserwować to na rytmie i płynności odpraw na przejściach granicznych. Z drugiej strony im lepsze oficjalne stosunki międzyrządowe, tym łatwiejsza współpraca lokalna.

- Dzięki staraniom Konsulatu Generalnego RP w Kaliningradzie oraz polskich i rosyjskich władz regionalnych, wzajemne relacje pomiędzy północno-wschodnimi województwami Polski i Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej układają się znacznie lepiej niż na szczeblu rządowym. Jednak ośrodkiem, gdzie zapada szereg fundamentalnych decyzji dotyczących Obwodu Kaliningradzkiego nie jest Kaliningrad, lecz Moskwa.
- Po akcesji Polski do UE na szczeblu lokalnym nastąpił wzrost zainteresowania zacieśnianiem kontaktów formalnych z partnerami rosyjskimi.
- Współpraca gospodarcza pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a północno-wschodnimi województwami Polski ma charakter rozwojowy i trwały - pomimo wielu problemów i zmian prawnoadministracyjnych związanych z ruchem wizowym i embargiem Rosji na polskie mięso.
- Wymiana handlowa Polski z Obwodem Kaliningradzkim rozwija się stosunkowo dobrze, jednak niewielkie, znacznie poniżej możliwości, jest nasze zaangażowanie kapitałowe.
- Zakres współpracy gospodarczej jest stosunkowo niewielki. Niezadawalające są także prace nad zabezpieczeniem i obsługą polskich inwestorów w Obwodzie Kaliningradzkim.
- Jedną z bardzo dobrych form promowania i prezentowania polskich towarów i usług w Kaliningradzie jest organizowana corocznie w tym mieście Polska Wystawa Narodowa Polexport.
- Szans na dalszy wzrost eksportu do Obwodu Kaliningradzkiego upatrywać należy w dynamicznie rozwijającym się sektorze budownictwa, materiałów budowlanych i wykończeniowych.

Bibliografia:

- Gadomski W., *Rosyjska ruletka*, „Manager Magazyn” - edycja polska, nr 1(1) 2004.
- Falkowski K., *Stosunki gospodarcze Polski z Obwodem Kaliningradzkim; stan i perspektywy*, Zakład Badań Gospodarki Państw Bałtyckich, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2004.
- Federacja Rosyjska. Przewodnik dla przedsiębiorców*, Biuro Promocji Inwestycji i Technologii Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego UNIDO, Warszawa 2004.
- Jasiński J., *Historia Królewca*, Książnica Polska, Olsztyn 1994.
- Nowochatko I., Molga T., *Kaliningrad będzie „Bałtyckim Hongkongiem”*, „Rynki Zagraniczne”, 18 czerwca 2007.
- Pacuk M., Falmowski T., *The Development of Kaliningrad in the Light of Baltic Co-operation*, „The NEBI Yearbook 1998”.
- Palmowski T., *Obwód Kaliningradzki wobec przemian w Europie Bałtyckiej*, (w:) Problematyka geopolityczna Europy Środkowej i Wschodniej, red. J. Kitowski, Rozprawy i Monografie Wydziału Ekonomicznego, nr 18, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Wydz. Ekonomiczny Filii UMCS, Komisja Geografii i Komunikacji PTG, Warszawa 1999.
- Pogranicze polsko-rosyjskie, Problemy współpracy transgranicznej z Obwodem Kaliningradzkim*, red. T. Palmowski, Gdynia-Pelplin 2007.

Streszczenie

Pozycja Kaliningradu jest unikatowa pod względem historycznym, ekonomicznym i geopolitycznym. Tę dawną część Prus Wschodnich należąca do Rosji dzieli odległość 600 km od tego kraju. Stąd do Warszawy i Berlina jest znacznie bliżej niż do Moskwy. Z drugiej strony obwód położony jest stosunkowo niedaleko od wysoko-rozwiniętych regionów Europy Zachodniej.

Region posiada status wolnej strefy ekonomicznej, a od 1996 r. specjalnej strefy ekonomicznej. Ustawa o Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Obwodzie Kaliningradzkim z grudnia 2005 r. ma na celu przyspieszenie rozwoju socjalno-gospodarczego tego regionu. Ustawa jest zorientowana na dużych inwestorów, szczególnie kapitału moskiewskiego. W ustawie brakuje odniesienia do małego i średniego biznesu, dla którego wymóg zainwestowania minimum 5 mln euro stanowi poważną barierę.

Obecne przemiany zachodzące nad Pregołą napawają sporą nadzieją w mniejszym stopniu niepokojem. Współczesny, należący do Rosji Kaliningrad znajduje się w stanie ciągłych przemian prawie we wszystkich dziedzinach życia. Odcięty przez dziesięciolecia od świata obecnie energicznie nadrabia dotychczasowe zaniedbania gospodarcze i kulturalne.

Wszelkie napięcia polityczne na linii Warszawa-Moskwa odbijają się na szczeblu lokalnym. Można zaobserwować to na rytmie i płynności odpraw na przejściach granicznych. Z drugiej strony im lepsze oficjalne stosunki międzyrządowe, tym łatwiejsza współpraca lokalna.

Dzięki staraniom Konsulatu Generalnego RP w Kaliningradzie oraz polskich i rosyjskich władz regionalnych, wzajemne relacje pomiędzy północno-wschodnimi województwami Polski i Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej w ostatnich latach układały się znacznie lepiej niż na szczeblu rządowym. Jednak ośrodkiem, gdzie zapada szereg fundamentalnych decyzji dotyczących Obwodu Kaliningradzkiego nie jest Kaliningrad, lecz Moskwa.

Po akcesji Polski do UE na szczeblu lokalnym nastąpił wzrost zainteresowania zacieśnianiem kontaktów formalnych z partnerami rosyjskimi.

Współpraca gospodarcza pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a północno-wschodnimi województwami Polski ma charakter rozwojowy i trwałe - pomimo wielu problemów i zmian prawno-administracyjnych związanych z ruchem wizowym i trzyletnim embargiem Rosji na polskie mięso.

Wymiana handlowa Polski z Obwodem Kaliningradzkim rozwija się stosunkowo dobrze, jednak niewielkie, znacznie poniżej możliwości jest nasze zaangażowanie kapitałowe.

Zakres współpracy gospodarczej jest stosunkowo niewielki. Niezadowolające są także prace nad zabezpieczeniem i obsługą polskich inwestorów w Obwodzie Kaliningradzkim.

Jedną z bardzo dobrych form promowania i prezentowania polskich towarów i usług w Kaliningradzie jest organizowana corocznie w tym mieście Polska Wystawa Narodowa Pollexport.

Szans na dalszy wzrost eksportu do Obwodu Kaliningradzkiego upatrywać należy w dynamicznie rozwijającym się sektorze budownictwa, materiałów budowlanych i wykończeniowych.

Summary

**Selected Issues on Transborder Economic Cooperation
with the Kaliningrad Oblast of the Russian Federation**

The position of Kaliningrad is unique in historical, economic and geopolitical terms. This one time part of Eastern Prussia, presently part of Russia, is distanced 600 km from this country. It is much closer to Warsaw and Berlin than to Moscow. On the other hand, the Oblast is relatively close to the well developed region of Western Europe.

The region enjoys the status of a free economic zone and starting 1996 that of a special economic zone. The Act on the Special Economic Zone of of the Kaliningrad Oblast, dated December 2005, is to accelerate social and economic development of the region. The Act favours big investors,

particularly Moscow capital. It lacks reference to small and medium sized enterprises for which the requirement to invest at minimum 5 million euro is a serious barrier.

Current changes on the banks of the Pregola River give rise to hope and to a smaller extent concern. Contemporary Kaliningrad belonging to Russia undergoes continuous transformation in all fields of life. Cut off from the world for decades it is briskly making up economic and cultural backlog.

The political tension between Warsaw and Moscow is reflected on the local level. This can be observed in the rhythm and flow of border clearance. However, good international relations facilitate local cooperation.

Thanks to the efforts of the Consul General of the Republic of Poland in Kaliningrad as well as Polish and Russian local authorities, mutual relations between Polish north east voivodships and the Kaliningrad Oblast of the Russian Federation in recent years are much better than on the governmental level. Nevertheless, the decision centre for fundamental issues concerning the Kaliningrad Oblast is not Kaliningrad, but Moscow.

Interest in closer formal relations with Russian partners rose after Poland's accession to the EU.

Economic cooperation between the Kaliningrad Oblast and Polish north east voivodships continuous to develop and is sustainable though it encounters many problems and legal and administrative changes connected with visa traffic and three year embargo on Polish meat in Russia.

Trade exchange between Poland and the Kaliningrad Oblast is developing relatively well, however much below possibility is our capital involvement.

The scope of economic cooperation is relatively modest. Work on securing and handling affairs of Polish investors in the Kaliningrad Oblast remains unsatisfactory.

A good form of promoting and presenting Polish goods and services in Kaliningrad is the annually held Polish national Pollexport in the city.

Chances of further export growth to the Kaliningrad Oblast can be seen in the dynamically developing construction, building and finishing materials sector.